

VI TAALER IKKE NOGEN, SOM HAR SYMPATI- SERET MED NAZI- STERNE

Udrensninger hos bryggeriarbejderne efter besættelsen

Af Lizette Albæk Nielsen

I maj 1945 begyndte udrensningen af nazister og andre, der havde fraterniseret med tyskerne under krigen. Også hos bryggeriarbejderne gik man i gang med at bortvise kolleger, der havde opført sig unationalt og provokerende i de fem besættelsesår.

Allerede inden befrielsen tog Danmarks Frihedsraad i efteråret 1943 med pjecen *Naar Danmark atter er frit* hul på diskussionen om, hvad der skulle ske efter krigen, og hvordan man kunne få danskere med et politisk, administrativt og økonomisk medansvar for tilstandene under besættelsen stillet til regnskab: "Naar Raadet lægger megen Vægt paa et Op-gør med Hensyn til de Forsyndelser, der er be-gaaet overfor Land og Borgere under Besæt-telsens Tvangssituation, skyldes det ikke no-get hadsk Ønske om Repressalier, men en fast Overbevisning om, at det for Danmarks frie Fremtid er af afgørende Betydning at udskyde de Elementer af Samfundslivet, som har svig-tet eller direkte angrebet vort Demokrati og vor Retsorden".¹ Rådet mente, at hvis der ikke ved krigsafslutningen kom et snarligt og fuldt lovligt retsopgør, risikerede man at kaste lan-det ud i terror og selvjustits. I et syvpunkts program for efterkrigstidens første regering krævede det derfor blandt andet øjeblikkelig fængsling af alle nazistiske elementer; forbud mod hvervede korps, afvæbning og fængsling af deres medlemmer og dernæst suspension af embeds- og tjenestemænd, som ved unational optræden og eftergivenhed havde begunstiget fjenden.

Efter befrielsen kom kravet om en udrensning til bunds og til tops i samfundspyramiden. Der blev oprettet en tjenestemandsdomsstol og nedsat undersøgelses- og udrensningsudvalg samt æresretter indenfor forskellige erhverv og foreninger. Det var i gruppen af of-fentligt ansatte tjenestemænd, "at udrensnin-gen først tog form for senere med tjeneste-mandsudrensningen som forbillede at spredes til andre dele af samfundet, liberale erhverv og private organisationer".² I en samlet erklæ-ring forlangte Socialdemokratiet og De sam-virkende Fagforbund (D.s.F.), at der gennem dansk lov og rettergang i kraft af en særlig straffelov "afregnes med dem, der gik i Tjene-ste hos Besættelsesmagten eller bevidst frem-mede dens Interesser".³

På de københavnske bryggerier dannede ar-

bejderne straks udrensningsudvalg. I provinsafdelingerne var det den lokale fagforenings bestyrelse og generalforsamling, der tog stilling til udelukkelsen af et medlem. Denne artikel undersøger udrensningerne i et enkelt fagforbund – Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbund – primært på grundlag af forbundets og Bryggeriarbejdernes Arbejdsløshedskasses nyregistrerede arkiver på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.

Uro på Carlsberg

På Carlsberg Bryggerierne nedsatte arbejderne et udrensningsudvalg for at undersøge, hvem der havde plejet omgang med tyskerne og burde fjernes fra fabrikken. Tolv blev øjeblikkeligt bortvist.⁴ Da udvalget også havde mistanke til en arbejdsformand og forlangte ham fjernet, nægtede han at gå frivilligt, hvorefter bryggeriarbejderne nedlagde arbejdet den 16. maj om formiddagen. Konflikten blev drøftet samme dag i Arbejdsministeriet på et møde mellem arbejds- og socialminister Hans Hedtoft Hansen, departementschef Høirup, arbejdsgivernes formand T.K. Thomsen, bryggeriarbejderforbundets formand Marius Madsen og Kai Lindberg fra D.s.F. Sagen bilages ved, at arbejdsformanden selv forlod Carlsberg.

Hele forløbet viste tydeligt, at en mere principiel debat om udrensningerne var tiltrængt, selvom Marius Madsen anså den for afsluttet. Ministeren ønskede derimod en generel diskussion af spørgsmålet, som efterfølgende kunne opstå på andre virksomheder. Lindberg udtalte, at der hidtil havde været få forespørgsler, som man besvarede med, "at Arbejdere, som havde Mistanke eller Vished for, at der imellem dem paa Arbejdspladserne fandtes saadanne Personer, som havde gjort sig skyldige i at have Forbindelse med Tyskerne, saafremt man ønskede at foretage noget overfor disse, burde anmelde dem til Mynighederne og opgive det, som man anklagede dem for, saaledes at deres Sag kunde behandles i Henhold til den Straffelovgivning, som

vilde blive gennemført paa dette Omraade".⁵

Ministeren og departementschefen tilsluttede sig fremgangsmåden og udtrykte ønske om, at D.s.F. udsendte et cirkulære til forbundene med retningslinier til vejledning af medlemmerne. Aftalen blev, at spørgsmålet skulle forelægges ledelsen i D.s.F. Bryggeriarbejderforbundet var imidlertid ikke medlem af D.s.F. og derfor hverken bundet af anbefalingen eller cirkulæret.

De mandlige bryggeriarbejdere vedtog den 27. maj på generalforsamlingen i Bryggeriarbejdernes Fagforening for København og Omegn en resolution, der opfordrede forbundet til at forlange løn- og arbejdstidsforbedringer, øget ferie og ikke mindst en grundig udrensning af værnemagere og nazister: "Ligeledes kræver vi, at alle paa Bryggerierne ansatte Personer, Arbejdere saavel som Funktionærer, der i ly af tyske Bajonetter er fremkommet med Trusler, Personer som har været tilsluttet DNSAP og nazistiske Provokatører omgaaende fjernes, da de stadig vil være Kilde til Uro paa Arbejdspladsen".⁶

Igen den 6. juni kom det til arbejdsstandsning på Carlsberg blandt bryggeriarbejdere, kedelpassere og håndværkere, fordi de mente, at udrensningen blandt funktionærestaben gik for langsomt og ikke var omfattende nok. Samtidig forlangte de at få udleveret navnene på de 17 funktionærer, hvis sag endnu var uafklaret, hvilket Funktionærforeningen nægtede. Frihedsraadets Arrestationsudvalg blev inddraget for at gennemse materialet fra Funktionærforeningens Undersøgelsesudvalg, og konklusionen var, at undersøgelsesudvalget havde "arbejdet med megen Omhu og Samvittighedsfuldhed med lige stor Iver for at ramme de virkelig kompromitterede og for at rense de uskyldigt anklagede".⁷ Derefter gik sagen i hårdknude, da parterne gensidigt forkastede hinandens løsningsforslag, og Arrestationsudvalget blev koblet af forhandlingerne.

Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds hovedbestyrelse behandlede emnet på et møde den 8. juni og vedtog en udtalelse rettet til Carlsbergs Funktionærforening, hvori man beklagede konflik-

ten, men entydigt lagde ansvaret for situationen på modparten, der stadig ikke "har foretaget den af hele det danske Folk krævede Udrensning af Medarbejdere, som under Besættelsen har støttet eller sympatiseret med Naziststyrets Undertrykkelse og Terrorregimentet", mens forbundet for længst havde fjernet godt 30 københavnske medlemmer og forventede, at funktionærerne også ryddede op i egne rækker.⁸

Næste dag besatte frihedskæmpere fra Dagmarhusbrigaden bryggeriet på opfordring af nogle bryggeriarbejdere, der bad om hjælp til at sikre dokumenter angående udrensningerne hos funktionærerne. Portene blev lukket, udvalgte bygninger sat under bevogtning og telefonerne midlertidigt afbrudt. Aktionen, som ikke var sanktioneret af frihedsbevægelsens hovedledelse i København, ophørte et par timer senere efter indgriben fra Københavnsledelsen og BOPA.

Arbejderne på Carlsberg vedtog den 11. juni en resolution, som de i samlet demonstrationstog afleverede på Christiansborg, hvor de fik tilslutning fra kollegerne på Tuborg, Kongens Bryghus, Stjernen og Spritfabrikkerne, som var gået i sympatistrejke. Carlsberg-arbejderne bad regeringen og rigsdagen om at gribe ind overfor bryggeriet: "Vi henviser til, at Arbejderudvalget har foretaget en hurtig og grundig Udrensning blandt Arbejderne, og vi har derfor et ufravigeligt Krav om at komme til at arbejde under betryggende dansk Ledelse. Fem Aars nazistisk Undertrykkelse har skærpet vor nationale Indstilling, og det er vel naturligt, at vi kræver en fuldt ud dansksindet Ledelse af en dansk Bedrift".⁹

Folketingets formand Hans Rasmussen tog imod bryggeriarbejdernes deputation. Deres ordfører fortalte demonstranterne i Rigsdagsgården om det foreløbige forhandlingsresultat og oplyste navnene på en tremandsdeputation, som skulle mødes med regeringen og sluttede af med at sige, at demonstrationen skulle være et signal til udrensninger overalt, for "vi taaler ikke nogen, som har sympatiseret med Nazisterne". Hans Rasmussen tog tråden op og erklærede kort, at han støttede resolutionen

og ville hjælpe med at få den fremlagt for regering og rigsdag: "Det er rigtigt af jer at kræve Udrensning. Vi vil kun kendes ved gode Landsmænd, I vil derfor faa jeres Krav gennemført. Hold ud, saa er Sejren jeres". Samtidig mødtes bryggeriarbejdernes repræsentanter med statsminister Vilhelm Buhl, socialminister Hedtoft Hansen, justitsminister Busch-Jensen, ministrene Mogens Fog og Frode Jacobsen, samt formanden for Carlsberg Bryggeriernes Funktionærforening (formentlig E.F.E. Mondorf fra funktionærernes undersøgelsesudvalg), som var blevet tilkaldt. I en fælles udtalelse enedes man om, at funktionærer, hvis sag var uafsluttet, skulle holde tvungen ferie i undersøgelsesfasen. Til gengæld lovede de strejkende at genoptage arbejdet med fuld lønkomensation for strejke-dagene.

Udrensningssagerne

Det stod tidligt klart, at der i flere af udrensningssagerne manglede tilstrækkelig dokumentation for de anklagedes forseelser. På Dansk Bryggeri-, Brønderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds ordinære hovedbestyrelsesmøde den 8. juni 1945 blev det konstateret, at "ikke alle Indberetninger er lige fyldestgørende, og det henstilles derfor til Hovedbestyrelsen at overlade Forretningsudvalget at foretage det videre fornødne efter en nærmere Undersøgelse af hvert enkelt Tilfælde". Man påpegede, at "i anledning af en fremsat Paa-stand om, at der ved Udrensningen sikkert i visse Tilfælde havde spillet personlige Motiver ind, blev det fra Forretningsføreren meget stærkt betonet, at der ved Udrensningen kun maa og skal tages Hensyn til de "Udrensedes" nationale Holdning og Forhold til Tyskerne under Besættelsen, har Udvalgene handlet ud fra andre Motiver, er dette forkasteligt, og Ansvar herfor hviler alene paa Udvalgene".

Uensartetheden i afgørelserne udløste allerede usikkerhed og utilfredshed. Forretningsudvalget besluttede derfor den 11. juni at bede afdelingerne se på motiveringerne igen og finde ud af, om der blandt dem, der var fjernet

DKP-plakat fra befrielsen med krav om udrensning af landsforrædere (ABA).

fra arbejdspladsen, var nogle, som burde ekskluderes for deres holdning eller handlemåde under krigen, og indberette det til forbundet, for at sagerne kunne færdigbehandles.

Fagforeningen i Haderslev var den provinsafdeling, der rensede kraftigst ud med syv kvinder (én af dem sad endog i bestyrelsen) og tre mænd fra Bryggeriet Fuglsang. Mændene blev ekskluderet, fordi H.H. havde arbejdet i Tyskland, mens kuskemedhjælperen H.T.H., der var tysksindet dansk statsborger og medlem af Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – Nordschleswig (NSDAP-N), af egen fri vilje lod sig hverve som *Zeitfreiwillig* indtil april 1944.¹⁰ H.T.H. gjorde dernæst tjeneste til marts 1945 som uniformeret, bevæbnet vagtmand på Skrydstrup Flyveplads, og i den resterende tid til kapitulationen lavede han civilt arbejde for tyskerne på havnen i Haderslev. Han blev taget i forvaring af modstandsbevægelsen og endte med at få en dom på to års fængsel. Den tredje, en herboende tysk statsborger E.P., rejste fra byen for

at undgå tysk militærtjeneste og fik lagerarbejde hos værnemagten på flyvestationen i Frederikshavn, hvor han både bar tysk uniform og deltog i øvelser. Denne sag viste sig så kompliceret, at afgørelsen ændredes flere gange. Han blev genoptaget i fagforeningen med forbehold i slutningen af juli 1945, fordi politiet fortsat manglede at undersøge hans forhold til det tyske hjemmeværn. Politiusøgelsen førte til, at han blev fængslet og i midten af august 1946 underrettede lokalafdelingen forbundet om, at han havde fået tiltalefrafald mod at blive udvist af landet.

Afdelingen brugte den brede formulering, at kvinderne havde “vist særlig venlig Sympati for de tyske Soldater”, hvilket kunne dække over alt fra en positiv indstilling til besættelsesmagten til samkvem med tyske soldater – med eller uden seksuelt forhold. Motivet til at smide H.N. ud var, at “hun har vist særlig Sympati for de tyske Soldater”. Det samme hed det om S.H. med tilføjelsen, at hun ellers var dansk nok, og faderen var formand for en anden fagforening i byen. M.J., der var tysk, var uønsket af samme grund. A.N. blev bortvist med den lakoniske bemærkning, at hun havde “staaet i forhold til tyske Soldater, saa det gav Følger”. De sidste smed afdelingen ud med begrundelserne, at den ene havde arbejdet i Tyskland, mens de andre begge viste sympati for tyske soldater. Derudover havde F.N. “ikke 1 Kr. tilovers til en Blomst, som der blev indsamlet til paa Bryggeriet til de Faldnes Minde den 9. April i Aar”, og M.S., som vandt forbundets jubilæumslegat, fik det alligevel ikke “paa Grund af, at hun blev demonstrativt siddende, da der blev sunget Der er et yndigt Land som Afslutning paa Festlighederne ved Jubilæet. Hun hævder ganske vist nu, at det ikke var for at demonstrere, men hun anede ikke, hvad der foregik paa Grund af, at hun havde drukket lidt for meget”.

Forbundet stillede sig noget tvivlende overfor beviserne og det rimelige i eksklusionernes omfang: “Vi skal ikke kritisere Jeres Afgørelser, som maaske er fuldt forsvarlige – de stedlige Forhold taget i Betragtning – , men betragtet alene ud fra de Oplysninger, der fo-

Bryggeriarbejderne fra Carlsberg fik tilslutning fra kollegerne på de andre bryggerier i København, da de den 11. juni 1945 nedlagde arbejdet og gik i demonstrationstog til Christiansborg for at aflevere en resolution til rigsdagen med krav om hurtig og grundig udrensning af alle unationale elementer på bryggeriet. På skiltet står: "Hvis vore Krav ikke blir gennemført, tar vi selv Affære" (ABA).

religger for os, synes Motiverne ikke at være særligt solide for de flestes vedkommende". Forbundet gjorde det klart, at det ingen intention havde om at ændre afgørelserne ovenfra, men at man var nødt til at forklare medlemmer, som henvendte sig, hvorfor de var slettet. Efter en revurdering blev alle kvinder og mænd undtagen én genoptaget i slutningen af måneden. Den ene dog med forbehold, da hans forhold først skulle undersøges af politiet. Forbundet hilste revisionen velkommen: "Denne Afgørelse forekommer os ogsaa meget mere rimelig og naturlig".¹¹

Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds officielle tal for udrensende personer var cirka 80 på landsplan. Desuden valgte nogle formentlig at forlade arbejdspladsen, inden de blev bortvist.¹² En simpel optælling af sagerne i forbundsarkivet giver et antal på 83.¹³ I København blev 31 bryggerkvinder fra Carlsberg, Tuborg, Kongens Bryghus og Stjernen udrenset, mens det var 10 på provinsbryggerierne (7 i Haderslev og 3 i Sønderborg). For mændenes vedkommende drejede det sig om 32 i København på de samme virksomheder som kvinderne. De 10 i provinsen var fordelt på lidt flere afdelinger, nemlig Haderslev, Horsens, Randers, Slagelse, Sønderborg, Tønder og Ålborg, heraf godt halvdelen i de sønderjyske byer, én på en østjysk mineralvandsfabrik og resten i afdelinger for brænderiarbejdere på spritfabrikkerne. Hovedparten – 76 procent – af de bortviste var fra København, og omkring 85 procent af dem var ansat på Carlsberg og Tuborg.

Skønt fordelingen er næsten ligelig for mænd og kvinder, er der alligevel en klar overvægt af sager, der involverer kvinder, set i lyset af, at der i en foreløbig opgørelse fra Danmarks Statistik var tre gange så mange mandlige som kvindelige arbejdere på bryggerier, mineralvands- og spritfabrikker i 1945.¹⁴ De fjernede udgjorde omkring 1 procent af medlemstallet. Udrensningerne gik i gang straks efter befrielsen og i sensommeren 1946 var de sidste sager, med få undtagelser, afsluttet. Først endnu et år senere var den allersidste sag færdigbehandlet.

Bryggerkvinderne

Ikke blot var der en forholdsmæssig overvægt af sager mod kvindelige medlemmer, der var også markant forskel i motiveringerne for eksklusionen af mænd og kvinder. Kun en femtedel af de udrensende københavnske bryggerkvinder var ansat udenfor Carlsberg og Tuborg (hvorimellem antallet var omtrent ens fordelt med en svag overvægt for Carlsberg). I halvdelen af anklagerne mod kvinder fremkom beskyldninger om, at de havde plejet selskabelig omgang med tyskere. Hvis man fratrækker den lille håndfuld, som sammen med ægtemanden havde modtaget tyskere i hjemmet, indeholder de resterende sager antydninger og beskyldninger om seksuelle kontakter mellem kvinderne og deres tyske bekendte: Arbejdskammerater havde set dem på restauranter og værtshuse, på gaden og i skoven i selskab med tyske soldater, eller kvinderne skulle have modtaget gaver og festet privat med dem. Nogle stempler direkte af kolleger og udrensningsudvalg som feltmadrasser. Flertallet var så vidt vides yngre og en del ugifte.

Anklagerne mod de københavnske kvinder ligner hinanden, selvom de spænder fra småtærier til graverende forhold.¹⁵ Mange udsagn bygger udelukkende på udokumenterede rygter, hvor vidneafhøringerne afslørede, at anklagerne var uden substans. Ofte var det påstand mod påstand. Andre gange indrømmede kvinderne, at anklagerne var delvist sande, men deres handlinger fremstår tit i et mere forsonende skær, når forklaringerne nærlæses. Man får det indtryk, at indberetningerne rummer megen moralsk fordømmelse, der lettere ramte unge, enlige og fraskilte kvinder med børn, som overtrådte normerne ved at føre et udadventt socialt liv. Det er tankevækkende, at der i motiveringerne kunne forekomme beskyldninger, der alene angik en søn eller ægtefælle.

En ung Carlsberg-kvinde, T.I.H., beklagede sig til Arbejdsdirektoratet over, at det var et tyndt grundlag at miste sit arbejde på, at to kvindelige kolleger havde set hende i selskab med tyskere og at en anden påstod, at hun efter natarbejde fulgtes hjem med en tysker

(som i øvrigt viste sig at være en mandlig arbejdskammerat): "Jeg har ikke søgt Tyskernes Selskab eller haft nogen Politisk Indstilling, da jeg var for ung, da Krigen brød ud, til at have Forstand til det". Hun ønskede at vide, om det var grund nok til, at hun skulle miste sine rettigheder og stødtes ud af samfundet og lovede at stille med tre kvinder som vidner for sig. I august meddelte A-kassen Arbejdsdirektoratet, at eftersom der ikke var kommet mere frem ved en ny forespørgsel på bryggeriet, og hendes opførsel på arbejdet ikke gav anledning til klage, frafaldt arbejdsløshedskassens hovedledelse sin tidligere afgørelse om, at der ikke måtte udbetales understøttelse. I sidste ende valgte kvinden at få ansættelse udenfor bryggerfaget, og hun blev i foråret 1946 overført til Sukkervare- og Chokoladearbejdernes Arbejdsløshedskasse.

Kvinden fra Haderslev, der var anklaget for at have haft tyske soldaterkærester med graviditet til følge, skrev til forbundet i et forsøg på at rense sig, at hun var socialdemokrat og ikke havde arbejdet hos værnemagten. Især var hun vred over påstanden om de mange kærester. Hun havde kun haft én tysk ven – barnets far – som hun lærte at kende før krigen og dengang planlagde at gifte sig med: "Det lyder jo som skulde jeg være et løstagtigt Fruentimmer, og dette vil jeg paa det bestemteste have mig frabedt".

I slutningen af maj gav Sønderborg Afdeling forbundet en forklaring på afskedigelsen af tre kvinder fra Export-Bryggeriet uden at blande deres privatliv ind i motiveringen, som koncentrerede sig om kvindernes opførsel på fabrikken. To havde optrådt højest ukollegialt, gentagende gange truet med at anmelde arbejdskammerater til tyskerne og som kronen på værket sunget tyske fædrelandssange på arbejdspladsen. Den tredje kom ligeledes med trusler om at melde sine kolleger og var angiveligt medlem af et nazistisk parti.¹⁶

Sagsgangen

Det er kendetegnende, at argumenterne fra udrensningsudvalgene formuleres kortfattet

uden dybtgående forklaring. Forbundet måtte ofte bede fagforeningerne om at få anklagepunkterne uddybet i forbindelse med klagesagerne, der blev rejst i Arbejdsdirektoratet, fordi personen var nægtet understøttelse.

I begyndelsen af juni 1945 konstaterede hovedbestyrelsen, at omfanget af udrensninger var så stort, at forbundet for at sikre ensartethed i behandlingen på stedet måtte beslutte, om de bortviste var berettiget til understøttelse, "og her er der sikkert ingen anden Vej at gaa end at fastslaa, at de, der er fjernede fra deres Arbejdsplads paa en eller anden Maade, maa have vist sig uegnede til Samarbejde med Kammeraterne og derfor i Henhold til Vedtægterne maa betragtes som værende selvforstyldt arbejdsløse, hvorfor der ikke maa udbetales Understøttelse".¹⁷ Der var mulighed for at generhverve retten til understøttelse efter fem ugers uafbrudt arbejde, hvis medlemmet ikke var ekskluderet. Afgørelsen kunne ankes ved at indsende en klage til Arbejdsdirektoratet, hvad de allerfleste gjorde. Klagerne rummede ofte beskrivelser af den håbløse økonomiske situation, familien var bragt i efter tabet af arbejde og understøttelse.

Et mandligt socialdemokratisk medlem fra Carlsberg tog det ekstra skridt at appellere direkte til Hedtoft Hansen i hans egenskab af socialminister og formand for Socialdemokratiet for at blive renset, så kammeraterne på arbejdspladsen "igen vil anse mig for en Hæderlig Mand". Ligesom andre udrensede hævdede han, at mange kolleger ikke ønskede ham fjernet, og at de var klar over uretten. Forklaringerne og bortforklaringerne var i nogle tilfælde meget fantasifulde, for eksempel undskyldte en arbejder fra Carlsberg et hagekors ved sin havedør med, at det var udført før krigen og forestillede svastikaet i bryggeriets logo, plus at hagekorset på bagsiden af hans mørklægningsbind bare var tegnet med kridt for sjov.

En del stillede spørgsmålstegen ved det rimelige i at miste eksistensgrundlaget for noget, de syntes hørte til i småtingsafdelingen og fik travlt med at nedtone betydningen af deres handlinger. En arbejder fra Kongens Bryghus

følte sig bestemt ikke som forbryder og henviste til, at han efter afhøring hos modstandsbevægelsen fik attestations på, at der ingen anledning var til at foretage yderligere. Alligevel sad han fængslet en uges tid i juli sigtet for overtrædelse af straffelovstillæggets §10¹⁸, skønt Statsadvokaten endte med at henlægge sagen uden tiltale på grund af bevisets stilling. Han tilstod villigt sit medlemskab af DNSAP fra november 1940 til april 1943, men mindede om, at det dengang var et fuldt lovligt parti, og at han ud fra demokratiske principper havde ret til at have sin politiske mening. Arbejdskammeraterne fandt dog medlemskabet, så "moralsk uforsvarligt", at han var uvelkommen ifølge A-kassens kommentar til direktoratet i januar 1946. I øvrigt var han som andre af de tiltalte stærkt utilfreds med den ringe mulighed for at forklare og rense sig overfor kollegerne.

Flere forsvarede sig med, at de aldrig havde været medlem af et nazistisk parti, arbejdet for tyskerne eller søgt deres selskab; de havde heller ikke stukket nogen eller udført landskadelig virksomhed. Det nationale sindelag blev ofte markeret. Således forklarede en kvinde indigneret, at hun var 100 procent dansk, og én skrev, at hun følte sig som en lige så god dansker som enhver anden. Stjernens Udrensningsudvalg gav derimod i en redegørelse til Arbejdsdirektoratet i september 1945 udtryk for, at det anså en kvindes brev til direktoratet for at være et klodset forsøg på at hvidvaske sig selv, hvilket "for øvrigt er ret karakteristisk for alle de Individier, som under den Udrensningsproces der f. T. foregaar her i Landet, næsten alle som én, fremstiller sig som forfulgte Uskyldigheder".

Det eneste skriftlige regelsæt for udrensningsudvalgenes arbejde, som findes i forbundsarkivet, stammer fra det kooperative bryggeri Stjernen, hvor undersøgelsesudvalget arbejdede ud fra et syvpunktsprogram. I hovedtræk var retningslinierne, at udvalget havde ret til i forbindelse med de rejste sager at afhøre arbejderne, som var forpligtede til at afgive forklaring. Man kunne selv bede om at få sin sag undersøgt, ligesom andre, der lå in-

de med oplysninger, som hørte ind under udvalgets regi, blev opfordret til straks at henvende sig. Udvalget opfattede det som "sin Opgave at skabe Klarhed". Det henstillede til, at der også blev aflagt vidneforklaring for at rense uberettiget anklagede personer og bad folk afholde sig fra at diskutere sagerne internt, før de var afsluttet, og der forelå en udtalelse. Alle, der var udsat for rygter, blev opfordret til at henvise rygtesmedene til udvalget eller selv afgive oplysninger for at stoppe sladderens. Undersøgelsesresultatet ville blive fremlagt på et fællesmøde. At det var en kompliceret og ubehagelig proces fremgik af formandens beretning med forsikringen om, at udvalget havde behandlet hver sag seriøst og at det påtog sig det fulde ansvar for afgørelserne.

Blandt arbejdskollegerne blev der holdt interne afstemninger om, hvorvidt de anklagede skulle udelukkes fra arbejdspladsen. Afstemningsresultaterne viser, at der ikke altid var konsensus, og nogle gange skete bortvisningen med en meget lille margin, mens andre udrensninger blev bakket op af en stor majoritet eller enstemmigt vedtaget. Tuborg-kvinderne vedtog i en skriftlig afstemning, der endte med 120 stemmer for og 70 imod, at en række navngivne kvindelige kolleger måtte forlade fabrikken på grund af udansk opførsel under besættelsen og satte trumf på ved at nævne, at de mandlige arbejdere støttede beslutningen. Fra Kongens Bryghus meddelte den mandlige tillidsmand, at hele arbejdsstyrken, både bryggeriarbejdere, håndværkere og fyrbødere, afviste at samarbejde med to kvinder, der var fjernet fra bryggeriet "som Følge af deres kammeratlige Samvær med Tyskere (Feltmadrasser)". Begge skulle angiveligt have indrømmet, at de jævnligt mødtes med tyskere hjemme og ude, hvad de kategorisk afviste i forsvarsskrivelserne til Arbejdsdirektoratet. Den ene vendte i stedet skytset om: Det var ren hetz fra mændenes side, og de kvindelige kammerater ønskede slet ikke at få dem ud.

Enkelte gange var et udrensningsudvalg og arbejderne uenige. E.A. blev bortvist fra Tuborg for i 1940 at have deltaget i et selskab,

hvor der var civile tyskere tilstede, hvad der førte til, at de kvindelige kolleger nægtede at arbejde sammen med hende. Hun forklarede, at de var inviteret uden hendes vidende, og at hun i øvrigt ikke siden havde været sammen med hverken dem eller andre tyskere. Samtidig skulle fire unge kvinder udrenses for fraternisering med fjenden, og de nægtede at gå, med mindre E.A. også gik. Hun havde imidlertid fået besked af udvalget om at møde op, efter at sagen var undersøgt. Da hun stillede på arbejde, fik hun at vide, at spørgsmålet først skulle til afstemning blandt kollegerne. Resultatet blev, at hun alligevel måtte forlade bryggeriet, selvom udvalget erklærede, at hun "ikke har udvist udansk Opførsel paa Arbejdspladsen eller er set paa offentlige Steder i Selskab med Tyskere".¹⁹

Til sidst udbrød der strejke, fordi nogle af de bortviste fortsat vægrede sig ved at forsvinde og endte med at blive hentet til afhøring hos politiet.

Modsat blev E.N. i første omgang frikendt tre gange af kollegerne imod udrensningsudvalgets ønske. Til slut blev hun tvunget til at forlade Carlsberg efter endnu en afstemning blandt arbejdskammeraterne, der nu med stor majoritet stemte for at smide hende ud. Hvorfor der pludselig skete et holdningsskift, fremgår ikke af sagsmaterialet. I sin klage over at blive nægtet understøttelse skrev hun, at bortvisningen sikkert skyldtes nogle kammeraters påstand om, at ægtemanden udviste udansk optræden under krigen, men forsikrede, at han aldrig havde stået i et politisk parti. Direktoratet endte med at konstatere, at "Sigtelserne, der har været rejst mod hende, i alt væsentligt hviler paa Rygter, der er uden Rod i Virkeligheden", og at der, "da Medlemmet efter det oplyste ikke har optraadt ukorrekt paa Arbejdspladsen, ikke ses at være rimeligt Grundlag for at nægte hende Understøttelse".²⁰

I begyndelsen af september nedlagde kvinderne i Aftapningen spontant arbejdet, da en udrenset kvinde, K.P., mødte op som resultat af en afstemning på udvalgets initiativ, der gav flertal for at lade hende vende tilbage. Nogle mente, at afstemningen var foregået

forkert, og hun måtte endnu engang forlade fabrikken. På mæglingsmødet i Bryggeriforeningen aftalte man at sende faglige repræsentanter til Carlsberg næste dag for at gøre et nyt forsøg på at få strejken afblæst, hvis de ikke gik i gang af sig selv. I sit indlæg på mødet i arbejdernes borgerstue lagde repræsentanten vægt på, at man intet udestående havde med arbejdsgiverne, at "stridens æble" var borte, og efter en afstemning blev arbejdet genoptaget.²¹

Som en udløber af udrensningerne søgte enkelte deres gamle kolleger og vidner, som de mente var kommet med usandfærdige og ærekrænkende beskyldninger. En kvinde fra Tuborg, der var bortvist for samkvem med tyskere, vandt i december 1945 en injuriersag ved Nordre Birks Civilret mod et kvindeligt vidne, fordi afhøringen godtgjorde, at beskyldningerne var fremsat på et meget løst grundlag.

Æresretten

På de københavnske mænds ekstraordinære generalforsamling den 12. august 1945 besluttede man at ekskludere en gruppe medlemmer for unational optræden under besættelsen. I forbundsberetningen står, at tolv blev ekskluderet på forsamlingen, men arkivalierne dokumenterer kun otte. Måske skyldes forskellen en sammenblanding af dem, der blev slettet under selve mødet og dem, som forretningsudvalget godkendte eksklusionen af i september efter æresrettens dom.

Som en konsekvens af de mange tvivlsomme udrensninger vedtog generalforsamlingen at nedsætte en kollegial æresret for at undersøge tolv andres forhold under krigen: "Forslaget herom var fremsat af Bestyrelsen, ikke for at underkende de lokale Udrensningsudvalgs Arbejde, men alene for i Overensstemmelse med god demokratisk Retsopfattelse at sikre retfærdig Behandling og forhindre Justitsmord".²² Æresretten bestod af syv medlemmer, som generalforsamlingen udpegede til at tage sig af afdelingens udrensningssager med en juridisk rådgiver tilknyttet for at garantere, at

Tusindvis af demonstranter samledes foran Christiansborg i forbindelse med bryggeriarbejdernes strejke den 11. juni 1945 (ABA).

undersøgelsen foregik reglementeret, og at der blev ført en fyldestgørende protokol. Ingen, der havde haft med udrensningen at gøre på arbejdspladsen, var udtaget. Kendelsen skulle være endelig, hvilket betød, at hvis afskeden vurderedes berettiget, blev medlemmet anset for ekskluderet – i modsat fald kunne han genoptage arbejdet. Arbejdsløsheds-kassen henstillede til, at direktoratet afventede æresrettens afgørelse og lovede snarest at sende “dommen” inklusiv protekollatet for hver enkelt.

I en leder i medlemsbladet beklages, at selvom beslutningen var enstemmig, blev den i strid med fagforeningens love og helt udemokratisk “saboteret saa eftertrykkeligt, at Medlemmer, der efter Rettens Skøn skulle kunne genantages, fortsat er udelukkede fra deres Arbejdsplads”.²³ Ved udgangen af november fandt Bryggeriarbejdernes Fagforening det nødvendigt at udsende en opsang til

medlemmerne i anledning af et cirkulære, som udrensningsudvalget på Ny- og Gl. Carlsberg havde udsendt til bryggeriarbejderne som modsvar til fagforeningens eget omkring æresrettens kendelser. Fagforeningen ville ikke finde sig i, at medlemmer af udrensningsudvalget gentog beskyldningerne mod tre frikendte, specielt i betragtning af at den ene først og fremmest var anklaget for at have deltaget i det samme nazimøde, som et udvalgsmedlem selv indrømmede at have overværet for at orientere sig om de nazistiske faggruppers aktivitet. De skyldige risikerede at blive stillet retsligt til ansvar, hvis obstruktionen fortsatte.

Dykker man ned i akterne, tegner der sig et billede af, hvilke forseelser fagforeningen og arbejdsløsheds-kassen tolererede, uden at det førte til eksklusion og fortabelse af understøttelse, og hvad der var uacceptabelt. I løbet af

sensommeren 1945 frikendte æresretten halvdelen af de undersøgte – seks fra Carlsberg og en fra Stjernen. R.N. var blevet fjernet for at have udvist unational optræden under besættelsen. Hvad denne anklage konkret rummede ses ikke i journalen, og selv tilskrev han det falske beskyldninger, ondskab og sladder. Gennem Studentersamfundets Retshjælp søgte han at anlægge sag mod sine kolleger for bagvaskelse. Injuriesagen blev henlagt, efter at arbejderne på Carlsberg Aftapningsanstalt ved en afstemning midt i juli besluttede at genoptage samarbejdet med ham og to andre (en af dem blev på et møde i Borgerstuen truet med bortvisning, hvis han ikke frafaldt sit erstatningskrav mod kollegerne for tabt arbejdsfortjeneste – af velbegrundet frygt for igen at miste jobbet trak han sagsanlægget tilbage).

De øvrige fire fra Carlsberg blev frikendt i slutningen af august. Motiveringerne for udrensningerne og forløbene er temmelig ens for et par af dem: E.M. indrømmede, at han havde meldt sig ind i DNSAP den første krigssommer og forlod det et halvt år senere, fordi han ikke sympatiserede med partiets tanker. Retten antydede, at udmeldelsen snarere skyldtes påvirkning fra tillidsmanden for det kørende personale. Der fandtes intet bevis for, at han skulle have agiteret for nazismen og optrådt provokerende, ligesom der efter udmeldelsen intet politisk var at indvende mod hans opførsel.

Udrensningsvalget kaldte J.B.C. aktiv nazist, hvad han benægtede og undskyldte sig med, at han i 1940 var blevet indbudt til et møde hos de nazistiske faggrupper (i materialet også kaldet Westergaard-gruppen eller Westergaard-grupperne) i Idrætshuset, hvor han alene gik med af nysgerrighed.²⁴

Adgangsbilletten, der viste sig at fungere som medlemskort, købte han i fuldskab. J.B.C. forklarede, at han nægtede at heile, da Frits Clausen besteg talerstolen, hvorpå han kom i klammeri med andre deltagere og forlod stedet. Et løst bekendtskab med en værnemager stammede fra en gang, hvor denne person kautionerede for ham, og J.B.C. brød angiveligt med værnemageren, efter han fandt

ud af, at vedkommende var “et dårligt element”. Han var flerårigt medlem af en socialdemokratisk vælgerforening og fra 1944 med i modstandsbevægelsen i Lyngby.

C.B. blev stemplet som aktiv nazist og provokatør, hvad der i udrensningsudvalgets øjne gjorde ham absolut uegnet til at samarbejde med arbejdskammeraterne. Ifølge udvalget skulle han have indrømmet medlemskab af DNSAP i to måneder. I æresrettens kendelse sandsynliggøres det ikke, at han havde været partimedlem. C.B. havde deltaget i det nazistiske faggruppemøde i Idrætshuset, men hans historie omkring deltagelsen ligner den forrige, som han sad ved siden af og forlod mødet sammen med. Sidenhen deltog han aldrig i flere af disse møder eller viste interesse for nazismen på trods af nazisten Westergaards forsøg på at få ham involveret i hvervningen af en fælles kollega, og retten konkluderede, at der intet grundlag var for at udelukke ham.

J.L. var en kort periode i efteråret 1940 aktivt medlem af Westergaard-grupperne og meldte sig ud, fordi ledelsen krævede, at medlemmerne skulle indmeldes i DNSAP. Beskyldningen om, at han jævnligt deltog i uniformerede skydeøvelser, var derimod grundløs. Det sidste år af krigen husede han en illegal kollega, skjulte våben, ammunition og sprængstof. Derfor skønnede retten, at der ikke “paa noget Punkt kan rejses Tvivl om J.L.’s ærlige nationale Indstilling”. Vidneudsagnene påviste ingen forbindelse til nazistpartiet eller andre landsskadelige organisationer.

H.P.H. var efter udrensningsudvalgets mening aktiv nazist. Han optrådte provokerende og omdelte naziblade på bryggeriet trods tillidsmandens henstilling om at lade være. Han var med i de nazistiske faggrupper, “hvis Opgave det var at ødelægge Forbundet indefra”, som A-kassen i juli 1945 understregede overfor Arbejdsdirektoratet. I æresrettens protokol står, at han var medlem af DNSAP i 2-3 måneder fra efteråret 1939 og formelt ikke var udmeldt, men blot blev væk. H.P.H. påstod, at han flere gange havde taget afstand fra nazismen og kun én gang lagde invitationer frem til et nationalsocialistisk møde i Borgerstuen på

Ny Carlsberg, før forbudet mod at uddele politisk propaganda på bryggeriet blev indført den 23. april 1942. Han fremhævede til sit forsvar, at han gemte en stak illegale blade, som en kollega skødesløst smed på fabrikken, for at hindre, at de blev fundet under en eventuel razzia. I det hele taget syntes han, at det var for lidt at bortvises for. Både udvalget og æresretten fandt ham "saavel politisk som i andre Henseender indifferent." I betragtning af at han alene blev medlem af faggrupperne efter pres fra en kollega for at fylde op i deres medlemskab, og fordi han "paa Grund af manglende Forstaaelse, og i hvert Fald uden nogen som helst landsskadelig Hensigt har ladet sig misbruge i meget begrænset Omfang", afgjorde retten, at han ikke fremover skulle udelukkes.

P.M.J., der var en af de få, som blev fjernet fra Stjernen for udansk optræden, beklagede sig over, at han ikke fik mulighed for at forsvare sig eller afgive forklaring overfor undersøgelsesudvalget. I klagen til arbejdsløsheds-kassen understregede han sit medlemskab af Socialdemokratiet og tilføjede for at underbygge tilhørsforholdet, at han abonnerede på partibladet. Motiverne for bortvisningen var, at han ofte viste sin sympati for tyskerne og engang stillede sig vinkende op, da de kom marcherende ad Jagtvejen, mens han råbte, "at det var godt de kom, saa vi kunne faa det, som vi ville have det". I en diskussion på bryggeriet skulle han have sagt, at "naar Englænderne kom, vilde han skyde sig selv, men der var et par Stykker, som skulde skydes først".²⁵ En afstemning blandt kollegerne på mineralvandsafdelingen endte uafklaret. Til gengæld var der flertal for at nægte at arbejde sammen med ham på et nyt fællesmøde for alle bryggeri- og mineralvandsarbejdere. P.M.J. undrede sig over, at bryggeriarbejderne skulle være med til at afgøre sagen, når de umuligt kunne have kendskab til de forhold, han var beskyldt for, og mente, at afgørelsen var et udslag af de rygter, som svirrede under hans fejlagtige internering. Frihedsraadets Arrestationsudvalg havde udstedt en erklæring om, at han var blevet interneret ved en fejl, og der forelå intet

om, at han skulle have begået udanske handlinger. Han nærede modvilje mod englænderne, fordi han som tidligere gårdejer ikke kunne lide deres handelspolitik. Desuden bifaldt han aldrig den tyske krigsførelse og forsvarede sig med, at han havde været fuld, intet huskede af episoden, og at ordene ikke skulle ses løsrevet fra sammenhængen: "Paa en stor Arbejdsplads foregaar der jo normalt livlige Diskussioner i Spise- og Omklædningsrum, og endnu mere under de bevægende Tider, vi har gennemlevet". Han var tit blevet bebrejdet sin animositet mod englænderne og var i ophedede diskussioner selv blevet truet uden at tage det højtideligt. Tillidsmanden kunne i store træk godkende forklaringen undtagen bagatelliseringen af truslerne mod konkrete arbejdskammerater, som i den givne situation havde taget dem alvorligt. Fjernelsen skyldtes ikke udtalelserne om Englands handelspolitik men hans sympatiske indstilling til tyskerne og truslerne om, hvad der ville ske, når den engelske hær kom. Arbejdsløsheds-kassen benyttede lejligheden til at gøre det klart overfor direktoratet, at der var risiko for en arbejdsnedlæggelse på Stjernen, hvis der blev gjort forsøg på at tvinge P.M.J. i arbejde igen. Æresretten endte imidlertid med at frikende ham, da den eneste årsag til udelukkelsen var kollegernes ængstelse for at udtrykke deres opfattelse på grund af "hans aabnemundethed", og fordi udtalelserne ikke var "dikteret af landsskadelige Motiver".

Fællesnævner for disse sager var, at nogle af de frikendte havde haft en kort tilknytning til en nazistisk organisation og selv meldt sig ud igen, mens et par tilsyneladende utilsigtet var blevet medlem af de nazistiske faggrupper. Kun én propaganderede bevisligt ved at uddele nazistiske blade og skrifter på virksomheden. Ingen blev dømt for ukollegial optræden på arbejdspladsen trods enkelte trusler, som æresretten valgte at tillægge mindre betydning.

Medlemskab af DNSAP eller en anden nazistisk forening var ikke i sig selv nok til at blive dømt af den kollegiale ret. Tidspunktet og længden af medlemskabet var en væsentlig

En deputation af bryggeriarbejdere på trappen i Rigsdagsgården den 11. juni 1945. Deputationen forelagde Carlsberg-arbejdernes krav for folketingets formand Hans Rasmussen og mødtes også med statsminister Vilhelm Buhl (ABA).

faktor, hvor det var en formildende omstændighed, hvis det var kortvarigt og indgået i begyndelsen af besættelsen. Mange beskyldninger viste sig helt grundløse, desuden havde to enten aktivt deltaget i eller hjulpet modstandsbevægelsen i krigens slutning og dermed bevist deres nationale sindelag.

Det kunne være problematisk for de frikendte at vende tilbage til arbejdspladsen. Akassens bemærkning til direktoratet var i mange tilfælde, at selvom der intet grundlag var for at udelukke et medlem fra arbejdet, og man godkendte personens ret til at genindtræde i de gamle rettigheder, så kunne kassen ingen garanti give for, at kollegerne ville samarbejde med vedkommende.²⁶ Ligesom det var tvivlsomt, om man fremover kunne anvise medlemmet arbejde indenfor faget.

De ekskluderede

De fem bryggeriarbejdere fra Carlsberg, som æresretten dømte, blev som følge heraf anset for ekskluderet af fagforeningen. To af dem var tilknyttet de nationalsocialistiske faggrupper. Den ene hævdede ganske vist sin uvidenhed om, at de var nazistiske og afviste at have set, at der stod DNSAP på medlemskortet. Efter eget udsagn deltog han kun i to møder og meldte sig ud, da det politiske tilhørsforhold gik op for ham. Han nægtede at have modtaget eller abonneret på det nazistiske *Bryggerbladet*.²⁷ I sagen indgik en kollegas anmeldelse for trusler på livet. Den anden havde tæt tilknytning til personer fra faggrupperne og udelte adgangskort til organisationen på bryggeriet, derudover havde hans opførsel på arbejdet ofte haft karakter af provokation.

En meldte sig ind i DNSAP i 1939 og ud igen i 1941. Han kaldte selv medlemskabet en dumhed og forsikrede, at han ikke prøvede at påvirke nogen til at indmelde sig i partiet. På et klubmøde for Carlsberg-arbejderne gav han dog udtryk for sit partitilhørsforhold. Retten afviste klagen over bortvisningen, da udmeldelsen kun skete, fordi konen fik en forretning, og han mente, at politik og forretning skulle holdes adskilt.

Udrensningsudvalget beskyldte den fjerde for at have været medlem af nazistpartiet under besættelsen. Dette punkt blev udeladt i æresrettens kendelse, som til gengæld slog fast, at han havde agiteret for og haft kontakt til Aage H. Andersens forening Dansk Antijødisk Liga (DAL) og deltaget i møder hos ham. Uanset forsikringen om at han havde brudt med de nazistiske foreninger i 1941, beviste vidneafhøringerne, "at hans Holdning paa et sent Tidspunkt af Besættelsen har været præget af hans tidlige Indstilling", hvorimod beskyldningen for at være Schalburgmand viste sig grundløs.

Den femte afviger fra de øvrige. Personen, der var blevet ledig i december 1943, lod sig ansætte fra januar 1944 og tre måneder frem som sabotagevagter for et værnemagerfirma i Sydhavnen. Undervejs gennemgik han skydeøvelser på Politigårdens skydeskole og var bevæbnet den sidste uge af ansættelsen. Han tog alene arbejdet for lønnens skyld, eftersom det var umuligt at forsørge familien på en understøttelse. I stillingen bar han ingen uniform eller specielle kendetegn som vagtmand, og han bedyrede aldrig at have haft til hensigt at forhindre sabotage eller skyde på sabotører. Han var yderligere anklaget for at have modtaget besøg og uniformstøj af tyske militærpersoner. Forseelserne forklarede han med, at konens veninde, der var forlovet med en tysk soldat, kom i hjemmet enkelte gange i foråret 1943, og at veninden gav konen et par gamle uniformsbukser til at sy om til sønnen. Derimod var der ingen klager over hans adfærd på bryggeriet. Kendelsen gik let hen over tøjet og besøgene, i stedet blev han dømt for efter kortvarig ledighed at have taget ansættelse

som bevæbnet sabotagevagter i et værnemagerfirma.

Tendensen i dommene bestyrkes, når materialet om de københavnske mænd, som generalforsamlingen havde ekskluderet uden først at stille dem for en æresret, inddrages. Med udgangspunkt i listen over ekskluderede i medlemsbladets septemhernummer, kan det konstateres, at fagforeningen ikke tolererede længerevarende medlemskab af DNSAP og de nationalsocialistiske faglige foreninger. Et lille antal af de ekskluderede var avanceret til overordnede poster i DNSAP som gruppeleder, afdelingsleder eller sysselleder. En Tuborg-arbejder fortalte tillidsmanden i udrensningsudvalget, "at han havde været paa Ferieophold i Tyskland umiddelbart før Krigen, og der havde han faaet Nazibacillen i sig". Ved hjemkomsten meldte han sig ind i nazistpartiet og blev hurtigt forfremmet til gruppeleder og senere afdelingsleder, hvilket udvalget sidestillede med sysselleder. En udlægning som et tidligere medlem hånligt afviste, da en sysselleder efter hans forståelse var på niveau med en amtmand, noget ingen ville udnævne en almindelig bryggeriarbejder til.

En mand, der blev stemplet som håndlanger for Westergaard, var gruppeleder i S.A., mens en anden på Kongens Bryghus steg i graderne til sysselleder, deltog i kurser på nazisternes førerskole og i 1941 sammen med andre danskere tog på studierejse til Tyskland. Næsten alle ekskluderede nåede at melde sig ud af nazipartiet inden kapitulationen, men først hen på krigen efter et langvarigt medlemskab. Det blev direkte nævnt som en formildende omstændighed, når de i udøvelsen af funktionerne hverken havde båret våben eller uniform. Nogle af dem havde under krigen taget arbejde en periode hos tyskerne herhjemme og i Norge.²⁸

Dansk Bryggeri, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds love fra 1938 forbød et medlem at opføre sig ukollegialt og tale nedsættende om forbundet eller arbejdskammeraterne. Der forelå mange beviser på, at gruppen af ekskluderede havde truet kolleger, agiteret på arbejdspladsen og dertil aktivt

Befrielsessommeren var præget af mange strejker og demonstrationer. Den største fandt sted den 4. juli, hvor mere end 100.000 arbejdere mødte frem foran Christiansborg med krav om 40 timers arbejdsuge, tre ugers ferie, ophævelse af lov om arbejdsforhold, realløn på 1939-niveau, genindførelse af den automatiske dyrtidsregulering, indførelse af bedriftsråd, afskaffelse af landstinget og en hurtigere og mere effektiv udrensning af landsforrædere. På billedet ses en arbejder, der forlangte at komme ind og tale med den deputation, som havde fået lov til at forelægge demonstrationens krav for politikerne. Da arbejderen var kommet ind, sagde han, at folk krævede, at alle rigsdagens medlemmer skulle komme ud i Rigsdagsgården. Det var de vel ikke bange for? (ABA).

modarbejdet fagforeningen og de faglige repræsentanter. En arbejder på Carlsberg bad angiveligt tillidsmanden gå af, da man i stedet ønskede en nationalsocialistisk repræsentant og truede med, at det ville få alvorlige konsekvenser, hvis tillidsmanden ikke fjernede sig. Vidner hørte ham også sige, "at han vilde udrydde Fagforeningen med Revolver i Haand". Omtrent samtlige fagforeningslove indeholdt bestemmelser om, at medlemmerne ikke måtte modarbejde foreningens formål og interesser. For eksempel pointerede 1940-loven for

Næstved Afdeling, at det var ulovligt at fremkomme med nedsættende udtalelser om fagforeningen og de vedtagne beslutninger udenfor fagforeningsmøder og generalforsamlinger. Når et medlem foretog foreningsskadelig virksomhed, kunne personen derfor lovligt ekskluderes.

Slettet eller overført til andre forbund og A-kasser

Arbejdsdirektoratet udstak relativt hurtigt den

Mere nåede han ikke at få sagt, før han blev fulgt ud igen af socialminister Hans Hedtoft Hansen (ABA).

praksis, at en afskedigelse på grund af unational optræden under krigen normalt ikke kunne betragtes som selvforskyldt i lovens forstand "med mindre de Omstændigheder, der ligger til Grund for Afskedigelsen, under en eller anden Form staar i Forbindelse med vedkommende Medlems *Forhold paa Arbejdspladsen*, samt at Fortabelse af Medlemsretten almindeligvis kun kan iværksættes, saafremt Betingelserne ifølge Arbejdsløshedslovens §10, Stk. 1, findes at være til Stede, og i Almindelighed ikke iværksættes uden Varsel". Hvis medlem-

met ikke havde optrådt provokerende eller unationalt på arbejdspladsen, blev retten til understøttelse fortsat anerkendt i de fleste tilfælde; et faktum, som både arbejdsløsheds-kassen og forbundet gentagende gange fandt det nødvendigt at erindre om internt.

Hovedforbundet, arbejdsløsheds-kassen og fagforeningerne havde regler og vedtægter, som gjorde det muligt at slette medlemmerne med tab af rettigheder til følge ved kontingentrestance. Det lader til, at fagforeningen og A-kassen bevidst brugte muligheden for at

slippe af med uønskede elementer ved lovligt at slette dem for restance, hvad en person almindeligvis ikke blev uvarslet, med mindre vedkommende ved dom var fundet skyldig i landsskadelig virksomhed. Der dispenseredes overhovedet ikke, selv hvor der måske var en plausibel årsag til den forsinkede indbetaling. En mandlig bryggeriarbejder blev eksempelvis slettet, mens han var interneret, fordi sønnen undlod at betale rettidigt for ham. Hensigten blev sjældent udtrykt direkte, men fremgår tydeligt af forbundets korrespondance den 12. juni 1945 med fagforeningen i Tønder vedrørende F.J., der var interneret for unational adfærd. Forbundet forhørte sig, "om Afdelingen ønsker fortsat Samarbejde med F.J., eller om man helst ser det ordnet paa den maade, at F.J. simpelthen slettes for Restance".²⁹

Da motiveringen for en udrensning kunne indeholde oplysninger om nære familiemedlemmer, gav det nogle den opfattelse, at de også blev straffet for familiens handlinger. Den bryggerkvinde, der blev fjernet fra Stjernen, troede, at beskyldningerne om udansk adfærd og afskedigelsen skyldtes sønnens tilslutning til Frikorps Danmark, hvilket udvalget eksplicit måtte forsikre direktoratet, var uden indflydelse på udfaldet.

En medvirkende årsag til disse misforståelser var sikkert forskellen på, hvad de oprindelig stod anklaget for, og hvorfor de rent faktisk endte med at blive slettet. Udrensningsudvalget udpegede en herboende tysk statsborger, der havde boet i Danmark fra 1920 og siden som medlem af Bryggeriarbejdernes Fagforening havde arbejdet på Carlsberg i næsten 25 år, som nazist og aktiv i jødeforfølgelserne i København. A-kassen fandt det ikke undskyldeligt, at han under interneringen kom bagud med kontingentet og slettede ham. Selv var han overbevist om, at det var et resultat af indkaldelsen til tysk militærtjeneste i april 1945 og fortalte direktoratet, at hans forhold var blevet undersøgt af modstandsbevægelsen og politiet, uden at man fandt noget at lægge ham til last. Han fandt udsmidningen dybt uretfærdig og tilføjede, at "det udelukkende er, fordi jeg er Tysker, men jeg har altid op-

traadt som en lydige Borger, og altid følt mig som dansk, efter de mange Aars Ophold i Landet". Atter var arbejdsløsheds-kassen nødt til at garantere, at årsagen alene var restancen og selvfølgelig ikke den tvungne militærtjeneste i værnemagten.

Klagesagerne til Arbejdsdirektoratet endte med, at ni personer blev idømt fra godt to måneder og op til et års karantæne (heraf knap halvdelen fra 6-12 måneder), før deres ret til at være medlem af arbejdsløsheds-kassen og modtage understøttelse igen skulle tages op til prøvelse.³⁰

Lidt over 40 personer generhvervede retten til understøttelse efter at have klaget til Arbejdsdirektoratet. Nogle skaffede sig arbejde i andre industrigrene og overførtes til nye forbund og arbejdsløsheds-kasser. Dels var de nødt til at have en indtægt under sagsbehandlingen, og dels måtte de se i øjnene, at de ville få svært ved at vende tilbage til den gamle arbejdsplads eller overhovedet ernære sig indenfor faget.

Forbundet antog, at den gruppe, som blev slettet for restance, selv vurderede, at en protest ikke ville ændre udfaldet til deres fordel og i stedet lod sig glide ud og slette for gæld. Bortset fra de få gange det blev bemærket, at en person ikke havde forsøgt at bevise sin uskyld, indikerer klagesagerne, at forholdet var mere kompliceret.³¹ For eksempel ankede enkelte, der havde mistet medlemskabet på grund af kontingentrestance under internering, afgørelsen videre til Arbejds- og Socialministeriet og fik medhold.

En kvinde fra Tuborg nægtede at tage anvist arbejde udenfor bryggerfaget, hvor det havde vist sig umuligt at finde ansættelse til hende, og dermed var betingelserne for medlemskabet efter Arbejdsdirektoratets og A-kassens mening ophørt. En af de ekskluderede københavnske mænd forsøgte at betale sit fagforeningskontingent, som afdelingen nægtede at modtage grundet eksklusionen. Et års tid senere mødte han op på arbejdsløsheds-kassens kontor for at høre, hvordan sagen gik. A-kassen meddelte, at han var frataget sit medlemskab, fordi han ikke straks efter Arbejds-

nævnets kendelse på et års karantæne henvendte sig for at berigtige restancen og bringe forholdene i orden. Man regnede med, at udeblivelsen skulle opfattes som et udtryk for manglende interesse i at være medlem. Slutelig blev en sag henlagt på grund af dødsfald, og et par stykker modtog udover eksklusionen domme ved offentlige domstole.³²

Helt frem til 1946 dukkede der fortsat nye sager op. Brænderiarbejderne i Ålborg kontaktede i januar forbundet for at høre, om de kunne bede to mænd, der pludselig tilstod at have været i DNSAP's Arbejdsfront, forlade spritfabrikken med eller uden firmaets hjælp. Afsløringen havde allerede medført uroligheder og strejketrusler. Forbundets holdning var, at de selvfølgelig burde ud, hvis det var sandt, men advarede om, at forseelsen var for lille til en eksklusion, idet Arbejdsnævnet havde underkendt lignende forsøg.³³

Undersøgelsen af udrensningerne hos bryggeriarbejderne modsiger forbundets konstatering på kongressen i 1948 af, at sagerne for kvindernes vedkommende især havde omfattet samvær med medlemmer af besættelsesmagten, mens det i mændenes tilfælde mest drejede sig om "Beskæftigelse ved Arbejde, der udførtes af eller for Tyskere". Kun halvdelen af anklagerne mod kvinderne – hvor flere var rejst på et for spinkelt grundlag – omhandlede fraternisering med soldater fra besættelsesmagten, og alene et mindretal af mændene havde været ansat hos tyskerne. Forbundets konklusion var altså temmelig misvisende på dette punkt.

Det kan undre, at forbundet og fagforeningerne efter krigen ofrede minimal spalteplass på udrensningerne i beretninger og officielle jubilæumsskrifter set i forhold til de store ressourcer, der var blevet brugt på sagsbehandlingen. Måske var der tale om et alt for ømtåleligt kapitel af organisationernes historie, som man blot ønskede at lægge bag sig.

Noter

1. Niels Alkil (red.): *Besættelsestidens Fakta. Dokumentarisk Haandbog med henblik paa Lovene af 1945 om landsskadelig Virksomhed*, bd. 1, København 1945, s. 226-229. I det samme år, 1943, blev situationen hos de ålborgensiske brænderiarbejdere så tilspisat, at afdelingen bad forbundet hjælpe med problemer angående et nazistisk medlem, som gik omkring på spritfabrikken og spurgte efter adresser på kommunister og truede kolleger med at blive skudt, når nazisterne havde vundet. Den foreløbige løsning blev ifølge et internt notat at fryse ham ud af fællesskabet. Forbundets korrespondance med Aalborg Afdeling 2, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 70, ABA.
2. Ditlev Tamm: *Retsopgøret efter Besættelsen*, Viborg 1984, s. 503. For en diskussion af tillægget til straffeloven, tjenestemandsdømstolen og udrensningerne i stat og kommune henvises til s. 501-619.
3. *Til det danske Folk*, 1945, LO's Arkiv, kasse 719, ABA.
4. En af de tolv bortviste truede udvalgets medlemmer og forsøgte at skaffe deres privatadresser i fagforeningen og på bryggeriet. Efter Frihedsbevægelsens råd måtte de blive på Carlsberg i to døgn. I den endelige indberetning fra fagforeningen til forbundet stod, at han var en uhyggelig, nazistisk indstillet person, som dagligt havde agiteret for nazismen overfor besøgende med ærinde på Carlsberg. Han havde udtalt ønske om hængning af alle danske sabotører. Der var tilføjet graverende forhold omkring familien: Hans datter blev udpeget som feltmadras gift med en tysk soldat; konen og svigerinden skulle i den anklagedes nærværelse i hjemmet have angivet sabotørers opholdssted til det tyske sikkerhedspoliti. Der blev indgivet politianmeldelse, men statsadvokaten lod i marts 1946 sigtelsen falde.
5. Referat fra mødet i Arbejdsministeriet den 16.5. 1945 ved Kai Lindberg, LO's Arkiv, kasse 719, ABA.
6. Resolutionen blev bragt i arbejderaviserne *Socialdemokraten* og *Land og Folk* den 29.5. 1945.
7. *Politiken* 12.6. 1945.
8. *Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Medlemsblad*, nr. 6, juni 1945, s. 1-2.
9. *Politiken* 12.6 1945. Citaterne stammer fra Politikens reportage fra demonstrationen. Arbejdernes forkastning af Arrestationsudvalgets konklusion og folketingsformandens offentlige støtteerklæring udløste en større avispolemik.
10. *Zeitfreiwilligendienst* var et uniformeret korps underlagt værnemagten. Oprindeligt var korpset for tyske statsborgere bosiddende i Danmark, men fra 1943 optog det også danske statsborgere med tilknytning til det tyske mindretal. Korpset skulle udføre patruljerings- og vagtopgaver, udstede passersedler, kontrollere legitimationskort m.m.

11. Forbundets korrespondance med Haderslev Afdeling, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 79 og Udrensninger efter Besættelsen, kasse 151, ABA.
12. *Dansk Bryggeri, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Beretning om Kongres- og Regnskabsperioden April 1943 – Marts 1947*, København 1948, s. 35.
13. Dertil kom H.M., som selv forlod Carlsberg i 1944 efter pres fra kollegerne og senere fik sine forhold undersøgt, og en sønderjysk kvinde, som blev afskediget i oktober 1945 fra Sønderborg Export-Bryggeri på grund af private stridigheder med de øvrige kvinder, der nægtede at arbejde sammen med hende. Det er umuligt at se, om problemerne bundede i hendes adfærd under besættelsen. Begge er udeladt af beregningerne.
14. *Statistisk Aarbog 1946*, København 1946, tabel 92, s. 60. Forbundets egne opgørelser fra krigen opviser pr. 1. april 1943 kun det dobbelte antal mænd i forhold til antallet af kvinder, *Dansk Bryggeri, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Beretning om Kongres- og Regnskabsperioden April 1943 – Marts 1947*, København 1948, s. 49.
15. Fordi udrensningsudvalgenes begrundelser er centrale for en vurdering af anklagernes art, bevisbyrden og udvalgenes grundighed, bringes motiveringerne for bryggerkvinderne på Carlsberg uforkortet (undtagen for E.N.): K.B. havde "Truet med at angive 1 Kammerat til den tyske Værnemagt"; H.B. "Har været ombord paa tyske Skibe og givet Tyskerne Mærker og truet Signe med Tamp og Spark og meget andet"; T.H. "Har i udstrakt Grad dyrket Tyske Bekendtskaber. Flere Vidner"; O.L. "Har faaet Penge af den tyske Værnemagt, Manden i tysk Uniform"; E.N. "har været Sporvognskonduktør i Tyskland. Har været med til at forlænge Krigen i tysk Interesse og for tyske Penge. Frihedskæmperne har undersøgt Mandens Forhold med følgende Resultat. Manden solgte sin Forretning, den nye Ejer blev skudt, idet man forvekslede ham med Nyholm"; El.O. "Har taget fri og arbejdet for Tyskerne, Fagforeningsbogen har sidste Sommer været flyttet over i Kvindeligt Arbejderforbund. Gemt tyske Flyveplaner mod Politiet; Em.O. har "Modtaget Penge af Værnemagten for en Søn, der er faldet paa Østfronten"; for K.P. gjaldt, at "Omtrent hele Bryggeriet har set hende uden for med tyske Soldater, har faaet Armbaandsur af Tyskerne?"; E.S. blev anklaget, fordi "Manden har været Marinevægter i tysk Uniform"; M.T. "Har været Medlem af D.N.S.A.P. Spytet efter Jøderne da de maatte flygte. Godt kendt for sin tyske Interesse"; R.V. var "set med Nazist Mærke under Reverset" og E.V. "Har været i Nazistpartiet, Manden været i tysk Uniform i 3 Maaneder". I.S. mente, at hun var blevet smidt ud, men fagforeningen fastholdt, at hun selv forlod bryggeriet. Alligevel findes en skriftlig motivering for at udrense hende, og der foreligger en ankesag. Begrundelsen var, "at Manden er død paa Østfronten, og Konen har modtaget Kr. 355.- om Maaneden fra Værnemagten". Hun er-klærede, at manden uden hendes vidende meldte sig til Frikorps Danmark, og at hun ikke selv havde haft omgang med besættelsestropperne eller sympatiseret med dem, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 151, ABA. Alle oplysninger om udrensningssager i denne artikel stammer, med mindre andet er anført, fra dette arkiv og denne kasse med dokumenter om udrensningerne efter besættelsen.
16. Forbundets korrespondance med Sønderborg Afdeling, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 119 og 151, ABA.
17. Forhandlingprotokol. Referat fra Hovedbestyrelsesmøde 8.6 1945, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 30, ABA.
18. *Lov af 1. Juni 1945 om Tillæg til Borgerlig Straffelov angaaende Forræderi og anden landskadelig Virksomhed* – den såkaldte Landsforræderilov. Ordlyden af §10 er: "Den, der har hvervet eller lader sig hverve til tysk Krigstjeneste, straffes med Fængsel. Hvor særlige Hensyn gør sig gældende, kan der finde Strafnedsættelse Sted, og under ganske særlige Omstændigheder kan Tiltale undlades. Med Fængsel straffes endvidere den, der har gjort Tjeneste i et Korps, som virkede i Tilknytning til Besættelsesmagten mod den danske Stats lovlige Organer eller dens Borgere, eller som i øvrigt her i Landet i tysk Tjeneste har udøvet Virksomhed af politimæssig Karakter. For den, som efter den 19. September 1944 har udøvet politimæssig Virksomhed ved Tjeneste i Hipo-Korpsset, Sommer-Korpsset eller anden lignende Organisation, er Straffen Livsstraf eller Fængsel ikke under 10 Aar", *Rigsdagsaarbogen 1945-46*, København 1947, s. 293-294.
19. Arbejdsdirektoratet til Bryggeriarbejdernes Arbejdsløshedskasse 21.8 1945, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 151, ABA.
20. Arbejdsdirektoratets afgørelse til Bryggeriarbejdernes Arbejdsløshedskasse 14.9 1945, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 151, ABA.
21. Forbundets korrespondance med Københavns kvindelige Afdeling, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 92, ABA.
22. *Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Medlemsblad*, nr. 9, september 1945, s. 2. Der hersker lidt usikkerhed om antallet af frifin-

delsler. Forbundet konkluderer, at seks blev frikendt – min gennemgang viser syv. Desuden er der uklarhed omkring en udrenset mand fra Stjernen. I *Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Medlemsblad*, nr. 8, august 1945, er der en liste over personer, som skal stilles for æresretten, hvor hans navn medtages, men i arkivet findes alene udrensningsudvalgets anklager mod ham. Han figurerer heller ikke i protokollen, “Journal for indgaaede Sager fra Arbejdsdirektorat”, så det er ikke muligt at se sagsforløbet og slutfacit. Anklagerne lød på, at han under sygemelding kom for at hente sine sygepenge og truede kassens formand med at henvende sig til værnemagten, hvis han ikke fik dem. Overfor kollegerne udtrykte han sympati for tyskerne og havde haft løs kontakt til en tysk militærlæge, han tilfældigt mødte, og som tilbød at hjælpe ham med et dårligt ben. Operationen blev aldrig til noget, da lægen skulle rejse tilbage til Wien.

23. *Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Medlemsblad*, nr. 9, september 1945, s. 2.

24. Det fremgår ikke, om navnet dækker de nazistiske faggrupper i almindelighed eller faggrupperne hos bryggeriarbejderne. Umiddelbart virker den sidste antagelse mest plausibel.

25. Bryggeriarbejdernes Arbejdsløshedskasse til Arbejdsdirektoratet 27.6. 1945, *Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv*, kasse 151, ABA.

26. Om en af dem, som den mandlige afdeling i København ekskluderede på generalforsamlingen for udansk optræden, fastslog fagforeningen: “Der findes ingen Mulighed for at placere ham paa nogen Arbejdsplads under vort faglige Område. Han er almindelig kendt af samtlige Medlemmer, og det maa paa Forhaand betragtes som givet, at det ikke vil være muligt at faa nogen til at arbejde sammen med ham”.

27. *Bryggerbladet* var medlemsblad for *Den Indre Front paa Carlsberg*, en nazistisk faggruppe. Der udkom kun fem numre af bladet, alle i 1942.

28. Afdelingen i Horsens reagerede resolut og smed en mand ud af fagforeningen, fordi han forlod sit job på Horsens Mineralvandsfabrik for at rette op på sin dårlige privatøkonomi ved at arbejde for tyskerne på Vandel Flyveplads i fem uger.

29. Forbundets korrespondance med Tønder Afdeling, *Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv*, kasse 121, ABA.

30. Forbundet opgiver selv fire kvinder og fire mænd i beretningen, mens jeg har registreret fem kvinder. Måske omfatter forbundets optælling ikke den specielle sag om en kvindelig bryggeriarbejder, der var afskediget fra Tuborg og i 1946 endte med at få en hæf-testraf på 10 dage ved Københavns Byret for salg af

varer til tyskere. A-kassen argumenterede overfor direktoratet med, at selvom hun ikke skulle være strafværdig ifølge straffelovstillægget, så havde hun handlet moralsk forkasteligt ved at omgås og videresælge varer til tyskere, hvorfor det var forståeligt, at kammeraterne nægtede at arbejde sammen med hende.

Kassen afviste derfor at have disponeret ukorrekt ved at fratage kvinden understøttelsen. Et par måneder efter bortvisningen fandt hun job i metalindustrien og lod sig i oktober overføre til Kvindeligt Arbejderforbund og dets A-kasse. Hun blev til slut idømt karantæne fra standsningen af understøttelsen og indtil overflytningen til KAD.

31. Udrensningsudvalget på Kongens Bryghus oplyste, at arbejdskammeraterne gav en bryggeriarbejder, som havde været medlem af DNSAP og arbejdet i Københavns Lufthavn for værnemagten, mulighed for at vende tilbage, “dersom han kunde skaffe Bevis for, at han var en god dansk Mand”. I april 1946 gav arbejdsløsheds-kassen Arbejdsdirektoratet besked om, at da han “slet ikke synes at have gjort nogen Forsøg paa at dokumentere sit gode danske Sindelag”, tilsluttede man sig afdelingens opfattelse, at han var selvfor-skyldt ledig og dermed uberettiget til understøttelse.

32. Arbejdsdirektoratet afventede efter aftale med arbejdsløsheds-kassen domstolsafgørelsen for H.H. fra Haderslev Afdeling, inden hans klagesag blev afgjort. Den anden, som også blev dømt efter forræderiloven, var en brænderiarbejder fra Slagelse Afdeling 2. I begyndelsen af krigen var han ansat som jord- og betonarbejder i Hamborg, og han underskrev senere en kontrakt om at arbejde ti måneder i de baltiske lande for Nationalsozialistisches Kraftfahrer-Korps (NSKK) under Organisation Todt som chauffør ved anlægs- og bygningsopgaver. I august 1945 fik han en dom på to års fængsel ved Slagelse Byret og blev derpå slettet af arbejdsløsheds-kassen fra den 1. september. I december tog sagen en ny drejning, da Justitsministeriet underrettede politimesteren i Slagelse om, at afsoningen skulle afbrydes, fordi anklagemyndigheden efter de sidste landsretsafgørelser overvejede at anke dommen til formildelse. Han bad derefter om at blive genoptaget i arbejdsløsheds-kassen, som på sin side henstillede til direktoratet, at man lod problemet ligge, til der var truffet en juridisk afgørelse. Landsretten frikendte ham, og han blev tilkendt erstatning. Både forbundet og arbejdsløsheds-kassen accepterede, at han kunne indtræde i sine gamle rettigheder med samme anciennitet, og de tidligere kolleger på spritfabrikken ville gerne have ham tilbage. Den eneste kvindelige bryggeriarbejder, som blev dømt, er fra Tuborg og omtalt i en note ovenfor. Arbejdsdirektoratet udsendte den 29.5. 1947 et Cirkulære til de statsanerkendte Arbejds-løsheds-kasser angaaende Medlemmer, der er idømt Fængselsstraf for unational Optræden under

Besættelsen, der ud fra Arbejdsnævnets praksis fastslog, at disse personer kunne udelukkes fra deres medlemsret. Men de skulle have adgang til at blive genoptaget som nye medlemmer, hvis de fik arbejde af den krævede varighed eller løfte om det og ellers opfyldte optagelsesbetingelserne.

33. Forbundets korrespondance med Aalborg Afdeling 2, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Arkiv, kasse 70, ABA. Arbejdsløshedskassen anførte i sin beretning, at direktoratet efter kassens mening i høj grad gav klagerne medhold, *Dansk Bryggeri, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbunds Beretning om Kongres- og Regnskabsperiode April 1943- Marts 1947*, København 1948, s 57.

Abstract

Lizette Albæk Nielsen: "We accept no one who has sympathised with the Nazis". The purge among the Danish brewery workers after the Second World War. *Arbejderhistorie* 3/2002, pp. 44-64.

Following the end of the German occupation of Denmark a thorough purge was initiated of the governmental and municipal services, trade unions, factories and associations, of those who had fraternised with and worked for the Germans or who were members of The Danish National Socialist Party (DNSAP) and other Nazi organisations. At the breweries in Copenhagen the workers formed committees of inquiry to decide, who in the future should be refused admittance to the factories due to their behaviour during the war. The action started in May 1945 and most cases were settled by the end of the following summer.

This article examines the purge that took place inside The Brewery Workers' Federation, where slightly more than one percent – approximately 80 – of the members were immediately dismissed and lost their unemployment relief. Three out of four lived in the capital and the great majority worked at the two large breweries, Carlsberg and Tuborg, while nearly none were from the co-operative firm Stjernen. Half of them were women, which is

above the percentage employed in the labour force as a whole. There was a distinct difference, though, between the accusations made against female as opposed to male workers. Every second woman was accused of having social and some also of sexual relations with German soldiers at home, in bars and restaurants etc., and apparently they were mostly young and unmarried. Many of these accusations appear to have been built on rumours and hearsay. The men were condemned for being members of the DNSAP (some had even been given posts of honour) and of Nazi "unions", carrying out political agitation and of issuing threats against fellow workers at the brewery. Some had been temporary hired to work for the Germans directly or in firms that had collaborated with occupation forces.

Nearly everybody complained about the decisions made and a large part of those purged were allowed to return to their jobs after new investigations, which occasionally led to trouble and strikes by former colleagues. More than forty regained the right to unemployment relief, some after a ban of a couple of months while others had to wait for up to a whole year. It was essential for the outcome of whether or not the offence they were charged with was related to their behaviour at their work place. But others were expelled permanently as members of the union, and the unemployment fund succeeded in getting rid of those who were in arrears with their dues. A small group found it necessary to leave the trade forever and seek employment elsewhere in for instance the metal industry.

Even though this chapter in the history of the Federation and the trade unions was dramatic and much effort had been put into the investigations, it has subsequently only been given a minor place in their own anniversary publications, as if it is considered best forgotten.

Lizette Albæk Nielsen, cand. mag.
Solkrogen 1, 2700 Brønshøj
Tlf.: 38 28 52 04